

تعاون، سال بیست و دوم، دوره جدید، شماره ۵، بهار ۱۳۹۰

علل رکود تعاونیهای پرورش گوساله در شهرستان کرمانشاه مطالعه موردی تعاونی ۳۴۸

شهپر گراوندی^۱، دکتر امیرحسین علی بیگی^۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۹۰/۲/۳

چکیده

هدف از پژوهش کیفی حاضر، شناسایی عوامل بستر ساز رکود تعاونیهای پرورش گوساله در سال ۱۳۸۹ در شهرستان کرمانشاه با بهره گیری از روش تئوری بنیانی است. به این منظور، تعاونی ۳۴۸ پرورش گوساله که دچار رکود شده بود، به عنوان جامعه مورد مطالعه انتخاب شد. داده‌های مورد نیاز از طریق مصاحبه عمیق، بحث گروهی، مطالعه مدارک و اسناد کتابخانه‌ای و اینترنتی و مشاهده جمع آوری شد. سپس داده‌های حاصل با استفاده از سه نوع کد گذاری باز، محوری و انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که به ترتیب مشکلات ساختاری و زیر بنایی، مشکلات مالی و قانونی، سیاستهای دولت، مدیریت ناکارآمد، کمبود دانش و اطلاعات فنی، از جمله عواملی بوده اند که سبب بروز رکود

۱. دانشجوی دوره دکترای توسعه کشاورزی دانشگاه رازی e-mail: sh_geravandi@yahoo.com

۲. دانشیار دانشکده کشاورزی و عضو مرکز پژوهش مطالعات اقتصادی- اجتماعی دانشگاه رازی

e-mail: baygi1@razi.ac.ir

و از کار افتادگی تعاونی مورد مطالعه شده اند. روایی این نتایج توسط کارشناسان اداره کل تعاون استان کرمانشاه و اتحادیه دامپروری مورد تأیید قرار گرفت. در پایان نیز به منظور حل پاره ای از این مشکلات پیشنهادهایی کاربردی ارائه شد.

کلیدواژه‌ها:

تعاونی پرورش گوساله، فعال سازی، از کارافتادگی، رکود، راهکارها، تئوری بنیانی

مقدمه

بررسیها نشان می دهد که تعاونیهای تولیدی، بنابر ماهیت تولیدگرایی خود، همواره یکی از مهمترین انواع تعاونیها محسوب می شوند. طبق ماده ۲۶ قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، تعاونیهای تولیدی می توانند زمینه را برای افزایش ظرفیت تولید اقتصادی و تحقق یک نظام اقتصادی مناسب فراهم آورند. به عبارتی دیگر، این نوع تعاونیها با استفاده از پتانسیلهای خود می توانند به عنوان بنگاه های اجتماعی و اقتصادی در توسعه پایدار نقش موثری ایفا نمایند و زمینه ساز تحقق اهداف اجتماعی و اقتصادی کشور از جمله افزایش مشارکتهای مردمی و دخالت آنها در انجام فعالیتهای اقتصادی، توسعه عدالت اجتماعی و افزایش اشتغال باشند. علی رغم رشد و پیشرفتهایی که تاکنون این نوع تعاونیها کسب نموده اند، امروزه مشکلات و چالشهای بسیاری دست به دست هم داده و موجب شده اند که تعدادی از آنها از چرخه اقتصادی کشور حذف و دچار رکود و از کارافتادگی شوند. این موضوع از چندین جنبه مهم است به گونه ای که اکثر تعاونیهای تولیدی در هنگام راه اندازی طرحهای خود، سرمایه های قابل توجهی را صرف تجهیزات و تأسیسات زیر بنایی می نمایند که با از کارافتادگی آنها، این سرمایه ها نیز دچار رکود شده و از بین می رود. از سوی دیگر، از کارافتادگی تعاونیها می تواند منجر به عدم توانایی اعضای تعاونی در بازپرداخت وامهای اخذ شده از بانکها و مؤسسات وام دهنده شود و از این طریق بانکها و مؤسسات وام دهنده را

دچار خسارتهای مالی سنگین کند. همچنین با رکود تعاونیهای تولیدی، قسمتی از نیروهایی که جذب بازار کار شده اند، دوباره بیکار می شوند و به جمعیت بیکار کشور افزوده می شوند و از همه مهمتر، با غیرفعال شدن تعاونیهای تولیدی، بخشی از تولیدات منطقه ای و حتی کشوری کاهش پیدا می کند و از میزان تولید ناخالص ملی کشور کاسته می شود.

در این راستا پژوهشهای مختلفی توسط محققان داخلی و خارجی انجام گرفته است که به بررسی علل این عدم موفقیت و از کارافتادگی پرداخته اند. برای مثال، نتایج تحقیقات پهلوانی و همکارانش (۱۳۸۷) نشان می دهد که ضعف مدیریت، بالا بودن نرخ بهره و سود بازپرداخت وامها، فقدان دسترسی به اطلاعات و از جمله اطلاعات بازارهای فروش، سیاستهای دولت در زمینه واردات، عدم دسترسی به فناوریهای پیشرفته (مانند: تجارت الکترونیک به واسطه هزینه های سنگین آن) کافی و مناسب نبودن حمایتهای دولت از نوآوری و کارآفرینی، نبود روحیه همکاری و فعالیتهای مشارکتی در تعاونیها از عواملی هستند که می توانند بستر ساز رکود و از کارافتادگی تعاونیها باشند.

امینی و اسماعیلی (۱۳۸۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که عواملی همچون عدم مشارکت اعضا در امور تعاونی، تخصص نداشتن اعضای هیئت مدیره، کمبود آموزش و عدم شناخت اعضای تعاونی از اصول تعاون می توانند در عدم موفقیت و رکود تعاونیها به طور مستقیم تأثیر بگذارند.

ناظمی و همکارانش (۱۳۸۸) به مسئله کیفیت نیروی انسانی در تعاونیها پرداخته و عنوان نموده اند که ویژگیهای اجتماعی نیروی انسانی درون سازمانی (کارکنان و مدیران) از قبیل میزان شناخت آنها نسبت به اصول تعاون، مشارکت، آگاهی، سطح سواد، کیفیت نیروی انسانی و آشنایی با اهداف سازمان (نیازهای آموزشی بخش تعاون) و سیاستهای دولت در موفقیت تعاونیها و عدم رکود آنها مؤثرند.

ری نولدز (Reynolds, 2006) در پژوهش خود به بررسی راهکارهایی پرداخته است که منجر به موفقیت و عدم رکود تعاونیها می شوند. وی اظهار می دارد که تعاونیها باید از

رویکرد خدمت گرایی، مهارت و تجربه مدیران و کارکنان، مدیریت مشارکتی، ساختار سازمانی مناسب، مدیریت مالی خلاق و مناسب برخوردار باشند تا به موفقیت برسند و با مشکل رکود مواجه نشوند.

همان طور که ذکر شد، بسیاری از مشکلات پیش روی تعاونیها می تواند بستر ساز عدم توانایی آنها در ادامه حیات اقتصادی شود و لذا شناسایی این عوامل مانع از کار افتادگی و رکود تعاونیها می گردد و نهایتاً منجر به فعال سازی، رشد و توسعه آنها می شود. در این پژوهش کیفی سعی شده است که با مطالعه عمیق تعاونی تولیدی پرورش گوساله (به شماره ۳۴۸) مستقر در منطقه روستایی در که خلیفه قلی واقع در شهرستان کرمانشاه، به شناسایی عوامل رکود این تعاونی پرداخته شود تا با ارائه راهکارهای روشن بتوان این تعاونی را از حالت رکود خارج و به یک تعاونی فعال تبدیل کرد.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش تئوری بنیانی استفاده شده است. این روش شناسی، به طور وسیعی در جامعه شناسی و علوم اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته و مبتنی بر رویکرد استقرایی^۱ است (Goulding, 2000). در این روش، قابلیت تعمیم مؤثر نیست، بلکه هدف درک پدیده است (گیدنز، ۱۳۷۶). لذا به منظور درک علل بروز پدیده از کارافتادگی تعاونیها، از این روش استفاده شد. جامعه مورد مطالعه، تعاونی ۳۴۸ پرورش گوساله در شهرستان کرمانشاه می باشد که دچار وضعیت از کارافتادگی شده است. برای جمع آوری اطلاعات، از مصاحبه ی عمیق و بحث گروهی^۲ و روشهایی مانند مطالعه مدارک و اسناد کتابخانه ای و اینترنتی استفاده گردید. همچنین به منظور تحلیل داده ها، از کد گذاری باز^۳، محوری^۴ و انتخابی^۵ بهره گرفته شد و در نهایت مدل اقتضایی^۶ پژوهش شکل گرفت.

1. Inductive Approach.
2. Focus Group Discussion
3. Open Coding
4. Axial Coding
5. Selective Coding
6. Conceptual Model

نتایج و بحث

در پژوهش حاضر برای انجام کدگذاری باز، محققان یادداشت های حاصل از مصاحبه ها را مرور کردند و جملات اصلی، اجزای مشابه و مباحث معنی دار را به صورت کدهایی استخراج نمودند (استرابرگ، ۱۳۸۴) که جمعاً ۱۷ مورد ثبت شد و برای هر کدام از نکات کلیدی، یک کد انتخاب گردید. بدین ترتیب، نکات کلیدی حاصل از مصاحبه با مدیرعامل و اعضای تعاونی، با نشانگر A به تعداد ۱۲ مورد و نکات کلیدی حاصل از مصاحبه با متخصصان و کارشناسان اداره کل تعاون استان کرمانشاه، با نشانگر B به تعداد ۵ مورد به دست آمد که در جدول ۱ ملاحظه می شوند.

جدول ۱. مفهوم سازی داده های حاصل از پژوهش (کدگذاری باز)

کد	مفاهیم	ردیف
A01	کمبود آب	۱
A 02	عدم به کارگیری افراد متخصص در زمینه فعالیت تعاونی	۲
A 03	مشکل نقدینگی و سرمایه در گردش	۳
A 04	عدم حمایت کافی دولت	۴
A 05	عدم حمایت بانک تعاون	۵
A 06	وجود رابطه های فامیلی در تعاونی*	۶
A 07	عدم حضور فعال مدیر در تعاونی و فعالیتهای آن*	۷
A 08	مشکل تهیه علوفه برای دام	۸
A 09	کمبود زمین و آب کافی برای تولید علوفه	۹
A 10	استفاده از نیروهای کارگری ناکارآمد و غیر ماهر	۱۰
A 11	نبود قدرت کافی در اتحادیه*	۱۱
A 12	کمبود دانش تجربی	۱۲
B 13	واردات بی رویه محصولات دامی به داخل کشور	۱۳
B 14	پایین بودن قیمت محصولات دامی	۱۴
B 15	نبود سیاستهای حمایتی لازم در جهت حمایت از تولید کننده	۱۵
B 16	نبود قیمتهای تضمینی برای خرید محصولات دامی	۱۶
B 17	قطع حمایتهای دولت	۱۷

مأخذ: یافته های تحقیق

در کد گذاری محوری، طبقات^۱ تشکیل شده توسعه داده شدند به طوری که هر طبقه شامل زیر طبقه هایی شد و ارتباط هر یک از آنها نیز مشخص گردید. لازمه مرحله کد گذاری محوری مقایسه دایمی داده هاست (پاپ زن، ۱۳۸۲). به این منظور داده های کد گذاری شده با یکدیگر مقایسه شدند و به صورت خوشه هایی درآمدند که با هم تناسب دارند. سپس کدهای مشابه در یک طبقه قرار گرفتند و طبقاتی با مفاهیم جدید تشکیل شدند (جدول ۲).

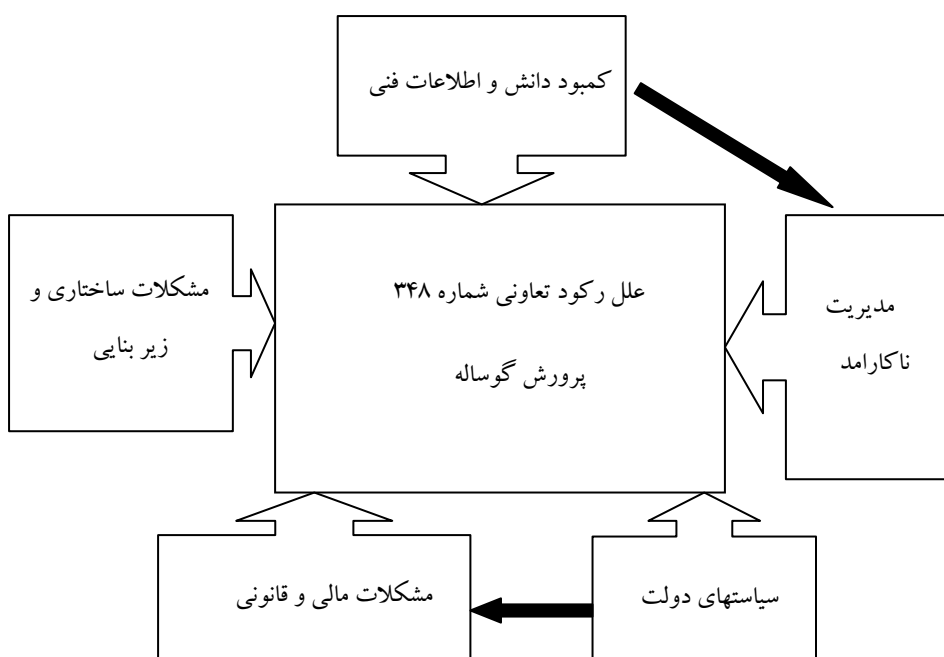
جدول ۲. طبقات گسترده و خرده طبقات حاصل از مفاهیم (کد گذاری محوری)

طبقات گسترده	خرده طبقات
سیاستگذاریهای دولت	واردات بی رویه محصولات دامی به داخل کشور قطع حمایت های دولت پایین بودن قیمت محصولات دامی نبود سیاست های حمایتی لازم در جهت حمایت از تولید کننده نبود قیمتهای تضمینی برای خرید محصولات دامی
مشکلات مالی و قانونی	کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش عدم حمایت کافی دولت نبود قدرت کافی در اتحادیه
مشکلات ساختاری و زیر بنایی	کمبود آب کمبود زمین کمبود علوفه مورد نیاز
کمبود دانش و اطلاعات فنی	نبود دانش لازم در زمینه فعالیت تعاونی نبود اطلاعات کافی از وضعیت بازار
مدیریت ناکارآمد	عدم حضور مدیرعامل در عرصه ی فعالیت های تعاونی واگذاری فعالیت های تعاونی به افراد غیر عضو استفاده از نیروهای کارگری غیر ماهر عدم استفاده از کارشناسان متخصص تسلط روابط فامیلی در روند کار تعاونی

مأخذ: یافته های تحقیق

1. Categories

در کدگذاری انتخابی، جمله‌هایی که قبلاً کدگذاری شده بودند دوباره با هم ترکیب شدند تا رابطه بین آنها قابل درک شود و سپس نمودار مربوط به آنها ترسیم شد (Frascisa, Millsa & Bonner, 2008). در این مرحله مدل اقتضایی تحقیق کم کم شکل گرفت و به تأیید نظر کارشناسان اداره کل تعاون استان کرمانشاه و اتحادیه دامپروری رسید (شکل ۱).

شکل ۱. الگوی اقتضایی پژوهش

پیشنهادها

براساس یافته‌های تحقیق و مبتنی بر الگوی اقتضایی ارائه شده می‌توان با اتخاذ راه‌حل‌های پیشنهادی زیر نسبت به حل مشکلات تعاونی و در نتیجه فعال‌سازی آن اقدام نمود:

- برای رفع مهم‌ترین مشکل ساختاری و زیربنایی تعاونی مورد بررسی (که همانا مسئله آب می‌باشد) توصیه می‌شود که هر چه سریعتر جلسه‌ای توسط اداره کل تعاون استان با

حضور مدیران سازمانهای جهادکشاورزی، شرکت آب منطقه‌ای، شرکت آب و فاضلاب روستایی، استانداری و اداره کل تعاون استان کرمانشاه برگزار شود و در آن جلسه ضمن هماهنگی بین سازمانهای دخیل، فردی به عنوان نماینده و متولی پی گیری فرایند انتقال آب از محل مشخص شده در منطقه، تعیین شود. به این ترتیب، مشکل زیربنایی تعاونی موجود و تعاونیهای از کار افتاده مشابه در منطقه رفع خواهد شد.

- پیشنهاد می شود مدیر عامل تعاونی از تجربه فردی و تا حد ممکن تحصیلات دانشگاهی در زمینه پرورش گوساله برخوردار باشد، چرا که بر اساس یافته ها مشخص گردید مسئولان و اعضای تعاونی مذکور از دانش فنی و تخصصی کافی و نیز تجربه در زمینه فعالیت اصلی تعاونی بهره مند نیستند.

- پیشنهاد می شود پس از رفع مشکل زیربنایی آب، مدیرعامل تعاونی با حضور مستمر و فعال خود در امور اجرایی تعاونی، به نظارت مستقیم فعالیتهای از نزدیک بپردازد و با ثبت دقیق وقایع و بررسی موانع و مشکلات موجود نسبت به حل آنها اقدام نماید. اتخاذ این راهبرد توسط مدیر عامل منجر به تداوم اثر بخش فعالیتهای تعاونی خواهد شد و زمینه را برای افزایش کارایی و بهره وری واحد تولیدی فراهم خواهد آورد.

- از آنجا که اعضای تعاونی همگی دارای روابط فامیلی و در اصل عضو فعال نیستند، می توان با جایگزین کردن اعضا با افراد علاقه مند به پرواربندی گوساله و با اتخاذ یک رویکرد مشارکتی در مدیریت تعاونی نسبت به رفع مسائل و مشکلات مدیریتی تعاونی اقدام نمود. در این صورت لازم است مدیرعامل جلسه های منظمی را با حضور اعضای جدید و حداقل یک کارشناس متبحر در امور دام تشکیل دهد و با ارائه بحثهای گروهی و تبادل نظر پیرامون مشکلات موجود در تعاونی نسبت به شناسایی و رفع آنها اقدام نماید. همچنین مدیرعامل در طی جلسات برگزاری می تواند با تشویق اعضا به کسب اطلاعات بروز و تقسیم کار در بین آنها منجر به ایجاد فضای مطلوبی برای رشد و توسعه تعاونی مطابق با موازین اصول تعاونی گردد. به عبارتی اجرای چنین راهبردهای مشارکتی در بین اعضای تعاونی سبب خواهد

شد که تعاونی پتانسیل بالایی برای رقابت با تعاونیهای دیگر کسب نماید و محصولاتی با کیفیت بالاتر و مشتری پسند عرضه کند. در پی به کارگیری این راهبرد، درآمد تعاونی نیز افزایش خواهد یافت و مشکلات مالی و کمبود سرمایه تعاونی نیز به تدریج برطرف خواهد شد.

- شرکت مدیر عامل و اعضای تعاونی در دوره های تخصصی پرورش گوساله می تواند به افزایش بهره وری تعاونی پس از فعال سازی کمک نماید. در این صورت مسئله دانش فنی و تخصصی تعاونی نیز برطرف خواهد شد. البته مطالعه نشریات ترویجی موجود در این زمینه نیز راهگشا خواهد بود. بهترین گزینه آموزشی، کارآموزی و مهارت آموزی اعضای اصلی تعاونی به مدت یک دوره در یک شرکت تعاونی موفق در زمینه پرواربندی گوساله است تا ضمن رفع مشکل دانش و تجربه فنی، با شیوه مدیریت یک تعاونی موفق نیز آشنا گردند.

- یکی دیگر از اقدامات مدیرعامل که می تواند منجر به موفقیت تعاونی شود، بررسی وضعیت موجود بازار و آگاهی از عرضه و تقاضای محصولات در آینده می باشد. وجود چنین دید آینده نگری و پیش بینی بازار بر اساس اطلاعات علمی به تعاونی کمک خواهد کرد که مدیریت ریسک واحد تولیدی خود را به نحو احسن انجام نماید و بدین ترتیب احتمال زیان و خسارت به حداقل ممکن برسد و تعاونی به فعالیتهای تولیدی خود ادامه دهد. در واقع تعاونی با شناخت الگوی مصرف و تقاضای جامعه می تواند همگام با نیازهای جامعه عمل کند و علاوه بر کمک به کشور در تأمین نیازهای معیشتی و تحقق اهداف امنیت غذایی، منجر به پایداری و دوام رشد خود گردد.

- همچنین به اداره کل تعاون استان پیشنهاد می شود نسبت به راه اندازی گروه های مشاوره تخصصی و عمومی در اداره کل اقدام نماید. این گروه ها وظیفه ارائه مشاوره و راهنمایی به تعاونیهای را خواهند داشت که با مشکل جدیدی روبه رو شده و نمی دانند که

برای رفع مشکل خود باید به کجا مراجعه نمایند. به این منظور می توان افراد مجرب در استان را شناسایی کرد و از یآوری حتی المقدور داوطلبانه آنها بهره مند شد.

- به منظور فعال سازی تعاونیهای راکد می توان به گونه ای برنامه ریزی کرد که به جای دادن مجوز برای راه اندازی تعاونیهای جدید، افراد متقاضی علاقه مند و واجد شایستگی، خریدار یا شریک تعاونیهای راکد موجود گردند. اگرچه این کار دشوار است و دارای مشکلات و مسائل حقوقی و قانونی احتمالی می باشد، لکن می تواند به خوبی مسئله تعاونیهای از کار افتاده استان و کشور را حل نماید.

منابع

۱. استرابرگ، ک. (۱۳۸۴)، روش های تحقیق کیفی در علوم اجتماعی، ترجمه احمد احمدپور و علی شجاعی، انتشارات دانشگاه یزد.
۲. امینی، ا. م. و م. اسماعیلی فلاح (۱۳۸۷)، موفقیت شرکت های تعاون روستایی استان اصفهان و ارزیابی سازه های مؤثر بر آن، مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۱۲ (۴۶ الف): ۲۷۳-۲۸۸.
۳. پاپ زن، ع. (۱۳۸۲)، طراحی مدل تلفیقی دانش بومی و رسمی به منظور دستیابی به رهیافتی سامانه-ای مشارکتی در شهرستان کرمانشاه، رساله دکترا، دانشگاه تهران.
۴. پهلوانی، م.، م. ح. کریم و ح. قربانی (۱۳۸۷)، بررسی و نظرسنجی درباره مشکلات و توانمندی های بخش تعاون در استان سیستان و بلوچستان، فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱ (۱): ۱۰۱-۱۲۹.
۵. گیدنز، آ. (۱۳۷۶)، روش های تحقیق جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، انتشارات نی، تهران.
۶. ناظمی، ش.، م. فیاضی و ع. نوری (۱۳۸۸)، بررسی ابعاد و نتایج کمک های دولت به تعاونی های تولیدی: مورد مطالعه تعاونی های تولیدی استان خراسان رضوی، پژوهش نامه مدیریت تحول، ۱ (۲): ۱۳۲-۱۵۳.

7. Goulding, Q. (2000), Grounded theory: the missing methodology on the interpretive agenda, *Qualitative Market Research: An International Journal*, vol. 1(I):50-57.
8. Francisa. K., J . Millsa and A. Bonner (2008), Getting to know a stranger rural nurses' experiences of mentoring: A grounded theory, *International Journal of Nursing Studies*, 45:599–607, available on: www.sceincedirect.com.
9. Reynolds, A. (2006), An assessment of loan regulations for rural housing cooperatives, UWCC staff paper, 2, pp 12-13.